

У грудні 1958 р. Верховна Рада СРСР прийняла Основи законодавства про судоустрій та Основи кримінального судочинства Союзу РСР і союзних республік. Згідно з Основами 28 грудня 1960 р. було прийнято Кримінальний кодекс та Кримінально-процесуальний кодекс УРСР (з уведенням його в дію з 1 квітня 1961 р.) [6, с. 14–22].

КПК України 1960 р. зберіг наступництво з попереднім КПК: в основі його залишилась структура процесу (розгорнуте, детальне розслідування до суду і вирішальне значення судового розгляду), а також система процесуальних стадій; обсяг його (413 статей замість 465) змінився несуттєво. За 34 роки свого існування КПК УРСР зазнав багатьох (близько семисот) змін і доповнень. Новели для складної системи кодексу підходили не завжди, іноді виникали внутрішні протиріччя. Одні усували – з'являлися інші.

Постала необхідність створення нового кримінально-процесуального закону, в якому було б враховано не тільки позитивний досвід правотворчості СРСР і розвинених західних держав [7, с. 3], досягнення суміжних галузей права, а й використані досягнення лінгвістики та законодавчої стилістики, покликані узагальнити кращі варіанти мовної діяльності законодавця, застосовувати закономірності та правила словникових і граматичних ресурсів мови – з тим, щоб мова стала реалією законодавчої волі, мовленевою формою законодавчого твору [8, с.124–126]. Необхідно об'єднати знання і зусилля юристів та лінгвістів на базі їх тісного органічного союзу, який відображає нерозривну єдність змісту і форми в праві.

Список літератури: 1. Алексеев С.С. Теория права. М., 1995. 2. Исаев И.А. История государства и права России: Учебн. пособие. М., 1993. 3. Нажимов В.П. Типы, формы и виды уголовного процесса. Калининград, 1972. 4. Усенко И.Б. Первая кодификация законодательства УССР. К., 1989. 5. Язык закона / Под ред. А.С. Пиголкина. М., 1990. 6. Галаган И.С., Суло Д.С. Кримінальний процес УРСР. К., 1970. 7. Проблемы кодификации уголовно-процессуального права. М., 1987. 8. Стратонов В.М., Демченко В.М. Кримінально-процесуальний закон: стилістичні проблеми // Право України. №11. 2002.

Надійшла до редакції 28.06.04

І.О. Гарна

ОСОБИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ, ЯК ОСОБЛИВИЙ РІЗНОВИД МІГРАНТІВ

Початок ХХІ ст. можна без перебільшення назвати часом відродження духовних цінностей людей та можливостей відстоювати свої права і свободи.

Україна пройшла історичний етап панування позитивної правової теорії, коли під визначенням права розуміли сукупність норм, які виражали волю держави і забезпечували її виконання примусовими засобами. Держава переходить до філософського розуміння права і акцентує свою увагу на людському бутті, задоволенні його духовних потреб. Відбувається процес формування оновленого світогляду, при якому будь-яка людська невлаштованість викликає відповідну реакцію, включаючи, і міграцію за межі постійного проживання.

Насправді міграційний процес і є тим засобом, за допомогою якого людство і дотепер шукає можливості для задоволення різних рівнів потреб, починаючи з фізіологічних (необхідних для виживання) та закінчуючи потребами у самовизнанні (реалізації потенційних можливостей).

Відбулась трансформація розуміння міграційних процесів не як природного стану, коли людство подорожує у пізнанні світу, вивчаючи нові країни, культуру, історію, традиції і повертається у кінцевому результаті до рідних місць, а як вимушений хід людської долі.

Все більше міграційні процеси сьогодні асоціюються з болем, з людською трагедією, несправедливістю. Зростає відсоток осіб, які вимушені мігрувати для того, щоб вижити, захистити себе і своїх рідних від переслідувань. До цієї категорії мігрантів належать біженці та особи, які потребують додаткових форм захисту.

Зазначені категорії мігрантів подібні в тому що обидві потребують від країни приймання захисту, але з огляду на обставини певній категорії осіб особливий статус «біженець» надається (за станом на 2002 р. в Україні статус біженця мають 2983 особи [1, с.101]), а іншій категорії осіб необхідно набути статус «додаткових форм захисту». Об'єднаємо дані категорії мігрантів єдиним загальним терміном – «особи, які потребують міжнародного захисту».

Сьогодні досить актуальним є запровадження організаційно-правових заходів вирішення проблем категорії «особи, які потребують міжнародного захисту» як у світовому масштабі, так і у межах окремого регіону конкретної країни. Проводяться фундаментальні наукові дослідження, що містять конкретні пропозиції та аргументовані положення правозастосовного та правотворчого характеру, серед них роботи Бандурки О.О., Бритченка С., Малиновської О.А., Ковалишина І., Римаренка Ю.І., Чеховича С.В. та інших.

Термін «біженець» має досить чітке законодавче закріплення на національному рівні [2] у відповідності з міжнародними вимогами [3].

Закон України «Про біженців» [2] подає наступну дефініцію біженця, як особи, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань може стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), приналежності до певної соціальної групи чи політичних уявлень, знаходиться за межами держави свого громадянства та не може користуватися захистом своєї країни чи не бажає скористатися ним, чи не має громадянства (підданства) і перебуває за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися. Закон закріпив важливі принципи захисту біженців – заборона висилки чи насильного повернення біженця в країну, з якої він прибув та де його життю чи свободі загрожує небезпека, враховує різні обставини, пов'язані з приїздом в Україну чи перебуванням в Україні осіб, котрі шукають притулку, та звернення їх у відповідні державні органи з заявою про надання статусу біженців. Передбачені підстави та порядок надання, втрати та позбавлення статусу біженців, права та обов'язки біженців, повноваження органів виконавчої влади, що вирішують проблеми біженців. Законодавством передбачено видачу особам, що отримали статус

біженців в Україні, проїзних документів для виїзду за кордон, дотримання принципу єдності сім'ї біженця, що дозволяє членам сім'ї біженця з метою возз'єднання сім'ї в'їхати в Україну, а біженцям з цією ж метою виїхати з неї.

Досі національне законодавство не враховувало можливість надання міжнародного захисту особам, які не відповідають критеріям, встановленим Конвенцією 1951 р. та Протоколом до неї 1967 р.[3]. Але вимоги часу свідчать про те, що потреба у додаткових формах захисту (невідомий досі термін для українського законодавства) вже назріла.

Статус додаткового захисту – це статус, що надається країною учасницею громадянину третьої країни, особі без громадянства, як таким, що мають право на додаткові форми захисту, приймаються на території даної держави учасниці і одержали дозвіл залишатися та проживати в ній[4]. Світове законодавство, зокрема законодавство ЄС [5], свідчить про необхідність «країнами приймання» забезпечувати потреби іноземних осіб та осіб без громадянства у додаткових формах захисту, якщо вони стикаються з ризиком заподіяння шкоди у результаті їх примусової висилки з країни. Під шкодою розуміють: смертну кару чи вищу міру покарання, катування, жорстоке чи принизливе ставлення, серйозну загрозу їх життю чи особистості через насилля чи свавілля на випадок війни. Додаткові форми захисту з міркувань гуманізму та співчуття залишені на розгляд кожної окремої країни світу. Механізм забезпечення додаткових форм захисту кожна країна встановила свій у вигляді: виду на проживання (на один рік з правом продовження); отримання документа, який дає можливість вільно пересуватися територією країни; право на возз'єднання сім'ї; право на працевлаштування та освіту; доступ до соціального захисту та медичного обслуговування.

Проведемо класифікацію осіб, які потребують міжнародного захисту:

– у залежності від сформованості мотивації до переселення – вимушені мігранти;

– за часовим критерієм перебування у країнах приймання – постійні і тимчасові мігранти;

– за напрямком міграції відносно країни постійного проживання – завжди зовнішні мігранти;

– за правовою підставою переміщення осіб, які потребують міжнародного захисту, у країну приймання розрізняють законних та незаконних мігрантів.

Слід зазначити, що регулювання відносин та складних ситуацій, що виникають за участю осіб, які потребують міжнародного захисту віднесено до компетенції Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців.

Засноване Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців відповідно до резолюції Генеральної Асамблеї ООН функціонує у структурі Економічної та Соціальної Ради ООН.

Напрямки діяльності Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), а також компетенція та коло обов'язків Верховного Комісара щодо надання міжнародного захисту біженцям та пошуку повного розв'язання проблеми біженців визначається Статутом УВКБ ООН. Також у Статуті підкреслюється, що діяльність Верховного Комісара є аб-

солотно аполітичною за своїм характером, вона має гуманітарний та соціальний характер і стосується окремих груп біженців. Верховний Комісар керується директивами, котрі надаються йому Генеральною Асамблеєю або Економічною і Соціальною Радою. У розділі другому Статуту сформульовані головні шляхи забезпечення захисту біженців, турбота про яких входить до компетенції УВКБ, зокрема:

- сприяти укладенню та ратифікації міжнародних конвенцій про захист біженців; спостерігати за виконанням постанов цих конвенцій і пропозицій, необхідних поправок до них;

- сприяти виконанню заходів, що мають на меті полегшення становища біженців і скорочення чисельності біженців, котрі потребують захисту;

- сприяти урядовим і приватним зусиллям, спрямованим на заохочення добровільної репатріації біженців або їхньої асиміляції у нових країнах;

- полегшувати допуск біженців, не включаючи тих, які належать до категорії, що терплять нестатки, на території різних держав;

- вживати заходів для отримання дозволу на перевезення майна біженців, особливо необхідного для їх розселення;

- отримувати від урядів інформацію стосовно чисельності біженців на території та їх становища, а також нормативних актів щодо них;

- встановлювати найбільш доцільний контакт з приватними організаціями, які займаються біженцями;

- підтримувати тісний контакт із зацікавленими урядовими, міжурядовими і неурядовими організаціями.

УВКБ забезпечує практичну діяльність свого керівника Верховного Комісара ООН у справах біженців, який обирається Генеральною Асамблеєю ООН терміном на п'ять років та підпорядковується одночасно ЕКОС та Генеральній Асамблеї. УВКБ має регіональні та субрегіональні представництва у країнах світу, консулює державні міграційні органи, домагаючись того, щоб відповідне національне законодавство містило закріплені міжнародні права біженців та осіб, які шукають притулку, та наглядає за дотриманням цих прав, зокрема, створює та забезпечує функціонування таборів біженців, а також передає та розподіляє серед них гуманітарну допомогу, здійснює організоване переселення біженців, має у своїй структурі Центр документації у справах біженців. УВКБ сприяє поширенню знань та усвідомлення на світовому та регіональному рівнях принципів поведіння з біженцями.

Діяльність УВКБ ООН у справах біженців здійснюється в Україні з березня 1994р. Діяльність УВКБ ООН в Україні має певні особливості, а саме:

- надає захист шукачам притулку, що прибувають в Україну з країн, які не входять до СНД, і доступ до процедури визнання статусу в країні притулку;

- надає допомогу тим шукачам притулку з країн, що не входять до СНД, яким надано статус біженця в Україні, та сприяє їхній інтеграції в українське суспільство;

- надає допомогу тим особам з числа депортованих, зокрема кримським татарам, що повернулися в місця колишнього проживання, та сприяє зменшенню кількості осіб без громадянства;

– надає допомогу урядові України у розробці відповідних інструкцій у підвищенні рівня компетентності державних органів для ефективного вирішення ними проблем біженців та міграції;

– допомагає у підготовці законодавства України шляхом внесення відповідних пропозицій щодо змін національного законодавства, що стосуються надання додаткових форм захисту.

Показовим є співробітництво Одеської державної обласної адміністрації та УВКБ ООН. Вони розглядають та вирішують проблеми міграційної ситуації регіону, обговорюють питання подальшої співпраці, хід фінансування будівництва другого корпусу регіонального пункту тимчасового розміщення біженців, ознайомлюються з діяльністю благодійного фонду допомоги біженцям та переселенцям «Співчуття».

У Харківській області у 2002р. щомісячну матеріальну допомогу від Представництва УВКБ ООН отримували 10 біженців, 12 сімей отримували державну допомогу на дітей [8,с.59] відповідно до п.13 постанови Кабінету Міністрів України [9].

Підводячи підсумок, слід підкреслити принципово важливим вихід України на високий рівень у забезпеченні захисту прав і свобод людини, щоб відповідати світовим та європейським стандартам, тим більше, в рамках європейської інтеграції. З огляду на міжнародні документи, визнані Україною, необхідно, щоб особи, які потребують міжнародного захисту, мали реальну можливість звернутись та отримати захист своїх прав та свобод.

Тому тактичне завдання УВКБ ООН в Україні полягає: *по-перше*, на законодавчому рівні впровадити додаткові форм захисту, *по-друге*, передбачити відповідний правовий механізм їх реалізації.

На наш погляд, введення додаткових форм захисту – досить важливий та розумний крок вперед України як правової, демократичної, соціальної держави. Але досить важливою залишається економічна складова питання, оскільки Україна самостійно поки не зможе забезпечити права мігрантів, для цього необхідна суттєва міжнародна економічна допомога міжнародних організацій, зокрема, УВКБ ООН.

Список літератури: 1. Резніченко С.М. Всесвітній день біженця //Вісник Держкомнацміграції України, 2002, №2. 2. Закон України «Про біженців» від 12.06.2001 року //ВВР. 2001. №47. Ст.1. 3. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про статус біженців та Протоколу про статус біженців» від 10.01. 2001 р.//ВВР. 2002. №17. Ст.118. 4. Проект Директиви Совета относительно минимальных стандартов для квалификации граждан третьей страны и лиц без гражданства как беженцев или как лиц, нуждающихся в международной защите по другим причинам, и суть предоставленной защиты, Совет Европейского Союза (подан Комиссией 30.10.2001 г.) //Материалы конференции по вопросам дополнительных/вспомогательных форм защиты в Украине, Белоруси и Молдове. Киев, 24–25 марта 2004. 5. Рекомендация № R(2001)18 Комитета Министров государств-членов о вспомогательной защите (Принята Комитетом Министров 27.11.2001 года на 774-й встрече Заместителей Министров) //Материалы конференции по вопросам дополнительных/вспомогательных форм защиты в Украине, Белоруси и Молдове. Киев, 24–25 марта 2004. 6. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та націо-

нальний виміри: (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія, практика): Енциклопедія / Упоряд. Ю.І.Римаренко; За редакцією Ю.Римаренка. К,1998. 7. 3 дружнім візитом //Міграція. 2003. №10. 8. Вирішення проблем біженців у Харківській області //Вісник Держкомнаціміграції України, 2002, №1. 9. Кабінет Міністрів України Постанова від 06.07.1998 року № 1016 «Про затвердження порядку надання біженцям грошової допомоги та пенсії» //Збірник урядових нормативних актів України. 1999. №1.

Надійшла до редколегії 7.09.04

А.Г. Бордюгов

ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ АВАРІЙ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Огляд місця події – це невідкладна слідча дія, що проводиться відповідно до ст.190 КПК України, мета якої полягає в безпосередньому сприйнятті, аналізі і фіксації дізнавачем, слідчим, прокурором обстановки місця події, слідів і об'єктів, їхніх індивідуальних особливостей і взаємозв'язків, з метою з'ясування сутності події, що виникла, механізму злочину, а також інших обставин, що мають значення для справи [1, с.8].

У криміналістичній літературі є великий перелік джерел, присвячених тактиці огляду місця події в цілому й особливостям огляду окремих об'єктів. Однак відсутні рекомендації з огляду місця події при розслідуванні аварій на підприємствах гірничої промисловості, порушених за ст.ст. 271, 271 КК України, хоча воно являє собою одне з найбільш складних і важливих слідчих дій з чітко вираженою специфікою проведення. В зв'язку з цим *метою статті* є розгляд особливостей підготовчого, робочого та заключного етапів огляду місця події на підприємствах гірничої промисловості

Місцем події по вказаному виду злочинів є гірські виробки, територія підприємства, будинку, споруди і промислової площадки, що зв'язані єдиним технологічним процесом при конкретному виді робіт, де стався нещасний випадок чи аварія. Зволікання з оглядом може неминуче привести до втрати доказів і зміна первісної обстановки місця аварії в силу нестійкості окремих слідів і зміни умов, у яких відбулася подія. Крім цього, інтереси роботи підприємства вимагають якнайшвидшого відновлення нормально-го виробничого процесу, найшвидшої ліквідації наслідків. Зміни в обстановці місця події можуть також внести і зацікавлені особи.

Загальна задача огляду місця події при розслідуванні порушень вимог правил охорони праці і техніки безпеки на підприємствах гірничої промисловості розбивається на ряд окремих задач:

- вивчення обстановки на місці аварії та з'ясування її характеру і обставин;
- виявлення, збирання, закріплення, попереднє дослідження і оцінка слідів злочину та інших речових доказів;
- встановлення виду аварії, висування загальних та окремих слідчих версій;
- охорона слідів на місці події, які не можуть бути вилучені [2, с.149].

У криміналістичному плані діяльність слідчого по огляду місця події з фактів порушень вимог правил охорони праці і техніки безпеки на підпри-